

Розділ IV. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

doi: 10.15330/msuc.2019.20.89-92

Ірина Гуменюк,

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри педагогіки початкової освіти,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ, Україна)

Iryna Humeniuk,

PhD in Philology, Associate Professor,
Department of Pedagogy of Primary Education,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

imix@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-0790-6732

УДК 378.881.1: 811.161.2

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ТА ВЕКТОРНОГО ЗАСТОСУВАННЯ КОНТЕКСТНОГО ПІДХОДУ ДО ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

Анотація. Стаття присвячена розгляду методичного потенціалу контекстного підходу до викладання української мови за професійним спрямуванням. Актуальність піднятої проблеми зумовлюється необхідністю підготовки мобільного фахівця, здатного самостійно навчатися впродовж життя. У статті окреслено дефініцію поняття «технологія контекстного навчання», визначено місце цієї технології у методичній системі курсу.

Метою публікації є виявлення методичних можливостей векторного застосування контекстного підходу до викладання української мови за професійним спрямуванням, проведення структурно-змістового аналізу сутності терміна «технологія контекстного навчання».

Для вирішення окреслених завдань дослідження використано комплекс методів: наукового абстрагування, аналізу і систематизації літературних джерел для виявлення ступеня розкриття проблеми в сучасному науковому просторі, термінологічний аналіз для окреслення понятійного апарату дослідження, методи візуалізації та узагальнення.

Автор наголошує на універсальності та навчальній мобільності курсу «Українська мова за професійним спрямуванням». Вказує на необхідність застосування контекстного підходу до викладання названого курсу в контексті входження в європейський освітній простір.

Особлива увага звернена на виявлення взаємозалежності між опануванням завданнями практичного блоку дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», самостійною роботою студентів та продуктивністю набуття ними комунікативного досвіду.

Ключові слова: українська мова за професійним спрямуванням, навчальний дискурс, професійна компетентність, загальнонаукова компетентність, термінологічна компетентність, мовленнєво-комунікативна компетентність, інноваційність, контекстний підхід, комунікативний досвід.

ANALYSIS OF THE ESSENCE AND VECTORAL APPLICATION OF THE CONTEXT APPROACH TO TEACHING OF THE COURSE «UKRAINIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES»

Abstract. The article is devoted to the consideration of the methodical potential of a contextual approach to teaching of Ukrainian language for professional purposes. The actuality of the raised problem is caused by the necessity of preparation of a mobile specialist who is able to self-educate during their life. The article explains the definitions of the concepts «contextual learning technology», the place of this technology in the methodological system of the course is determined.

The intention of this publication is to show the methodical opportunities of vector application of contextual approach to teaching of the Ukrainian language for professional purposes, carrying out a structural and semantic analysis of the essence of the term «contextual learning technology».

To solve the above problems, a set of methods has been used: scientific abstraction, analysis and systematization of literary sources to find out the level of solving of this problem in the modern scientific space, terminological analysis to show the conceptual apparatus of the research, the methods of visualization and generalization.

The author emphasizes the universality and the educational mobility of the course «Ukrainian Language for Professional Purposes», shows the necessity of usage of the applying a contextual approach to teaching of this course in the context of the integration into the European educational space.

The special attention has been paid to discovering of the interdependence between mastering the tasks of the practical part of the discipline «Ukrainian Language (for Professional Purposes)», students' independent work and productiveness of their acquiring of the communicative experience.

Keywords: Ukrainian language for professional purposes, educational discourse, professional competence, general scientific competence, terminological competence, the speech and communicative competence, innovativeness, contextual approach, communicative experience.

ВСТУП

Постановка проблеми. Компетентнісна парадигма як мета й кінцевий результат підготовки майбутніх учителів початкової школи переорієнтовує педагогічні зусилля в діяльнісну площину й вимагає корекції та модернізації методичних систем навчання мови. Оскільки навчальний дискурс дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» покликаний створити умови, максимально наближені до майбутньої професійної діяльності студентів, з метою формування їх професійного мовлення ефективним видається застосування сучасних інноваційних технологій, зокрема технології контекстного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наявних в інформаційному просторі наукових досліджень підтверджує фрагментарність вивчення проблеми контекстного навчання в українській педагогіці. Серед внутрішньодисциплінарних досліджень щодо напрямів застосування технології контекстного навчання в процесі викладання фахових курсів майбутнім учителям виокремлюються такі групи:

- 1) праці, присвячені застосуванню названої технології під час опанування дисципліни «Методика навчання математики в початковій школі» (С. Скворцова);
- 2) дослідження контекстного навчання в процесі викладання іноземної мови (А. Калініченко, О. Кміть, О. Мамонова, А. Мельник, Ю. Лопушанська, Л. Пустовар, Т. Хомяковська, Г. Швець);
- 3) вивчення шляхів реалізації контекстного навчання під час викладання курсу «Основи педагогіки вищої школи» (О. Ігнатюк);
- 4) аналіз можливостей контекстного навчання в галузі мистецької освіти (О. Красовська);
- 5) розкриття ефективності контекстного навчання під час проходження практики (В. Іщук, Т. Комісаренко, Н. Швагер, О. Нестеренко, М. Домнічев);
- 6) дослідження можливостей контекстних лекцій з дисципліни «Дидактика початкового навчання» (В. Желанова);
- 7) окреслення потенціалу контекстного навчання в циклі правових дисциплін (І. Пасенко, В. Тирон);
- 8) розкриття алгоритму застосування контекстного навчання в курсі «Теорія та методика навчання фізики» (П. Атаманчук, О. Іваницький, А. Кух, Т. Поведа).

Водночас питання реалізації зазначеної інноваційної технології в процесі викладання дисциплін україномовного спрямування в ЗВО залишається поза увагою сучасних науковців.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Метою нашого дослідження є визначення сутності та векторів реалізації технології контекстного навчання в процесі викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» майбутнім учителям початкової школи.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань наукового дослідження використано комплекс методів: теоретичні – аналіз та систематизація літературних джерел для виявлення ступеня розкриття проблеми в сучасному науковому просторі, термінологічний аналіз для виведення дефініції поняття «технологія контекстного навчання»; методи візуалізації та узагальнення для розкриття сутності й напрямків реалізації контекстного навчання в методичній системі курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У більшості наукових праць поняття «технологія навчання» висвітлюється як вужче відносно понять «педагогічна технологія» і «освітня технологія», «оскільки воно відображає шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах визначеного предмета» (Бондар В.І., 2000, с. 24).

У межах нашого дослідження за основу взято визначення О. Кучерук, у якому технологія навчання – це «комплекс методів, прийомів і засобів, пов'язаних з проектуванням, організацією та проведенням навчального процесу, що забезпечують досягнення запланованого результату» (Кучерук О.А., 2007, С. 16).

В. Желанова доводить, що «поняття «контекст» має міждисциплінарні витоки й у межах контекстного навчання набуло психолого-педагогічного трактування, відповідно до якого воно визначається як система внутрішніх і зовнішніх умов життя та діяльності людини, яка в конкретній ситуації визначає смисл і значення цієї ситуації і загалом, і компонентів, що її наповнюють, тобто є смислоутворювальною категорією» (Желанова В.В., 2013, с. 500).

Виходячи із трактування переносного значення слова «контекст», «у контексті», а саме – «з урахуванням чого-небудь» (Пустовіт Л.О., 2000, с. 551), та базового визначення поняття «технологія навчання», стає можливою конкретизація сутності терміна «технологія контекстного навчання».

Аналіз праць, наявних у науковому інформаційному просторі, дав можливість виокремити кілька варіантів тлумачення технології контекстного навчання:

1) визначення, автори яких, вслід за автором концепції А.А. Вербицьким, трактують контекстне навчання як «форму активного навчання, призначену для застосування у вищій школі, зорієнтовану на професійну підготовку студентів і реалізовану за допомогою системного використання професійного контексту, поступового насичення навчального процесу елементами професійної діяльності» (Вербицкий А.А., 1991, с. 25);

2) дефініції, в яких основною характеристикою контекстного навчання є «інтеграція процесів навчальної, пізнавальної, комунікативної діяльності та створення умов для професійного зростання майбутніх фахівців» (Пасенко І.М., 2018, с. 153);

3) тлумачення контекстного навчання з позиції впровадження алгоритмізованої послідовності певних дій, спрямованих на відтворення в процесі фахової підготовки студентів модельованих професійних ситуацій, що стимулює розвиток пізнавальної й професійної мотивації, формування особистісного смислу навчання (Гура О., 2008; Желанова В.В., 2013);

4) позиція американської дослідниці Е. Джонсон та її однодумців, за якою мета контекстного викладання і навчання – допомогти студентові чи учневі побачити смисл у навчальному матеріалі, знайти його зв'язок з контекстом особистісного, соціального, професійного і культурного життя (Johnson Elaine B., 2002).

Як видно з проаналізованих позицій, спільним аспектом у всіх трактуваннях є орієнтація на майбутню професійну діяльність, однак з певним обмеженням: або на створенні умов для професійного зростання, або на розвитку професійної мотивації, або використання елементів професійної діяльності в навчальному процесі. Оскільки всі названі аспекти становлять єдиний комплекс умов професійної підготовки майбутнього фахівця, то найбільш функціональним, на нашу думку, є визначення Е. Джонсон, у якому подано найширше трактування з акцентом на рівнобіжні контексти.

Отже, беручи за основу опрацьовані дефініції, трактуємо поняття «технологія контекстного навчання» як інноваційну форму активного, мотивованого навчання, у процесі якого відбувається інтеграція знаннєвого та діяльнісного компонентів з орієнтацією на особистісний, соціальний, професійний та культурний контексти.

Контекстне навчання української мови за професійним спрямуванням розглядається нами як підхід, за якого фахове мовлення виступає засобом реалізації соціальної та професійної взаємодії, виконання професійних завдань і досягнення цілей через опанування норм і моделей вербальної поведінки в соціальному та професійному контексті.

Застосування контекстного підходу в методичній системі навчання української мови за професійним спрямуванням, на нашу думку, повинно здійснюватися за такими векторами:

1. До формування навчальної мети курсу, яка визначається з врахуванням набуття студентами необхідних компетентностей: розвиток професійного мовлення студентів через формування у них комунікативної, лінгвістичної, термінологічної, документної, соціолінгвістичної, прагматичної компетентностей, вироблення навичок оптимальної мовної поведінки у професійній сфері.

2. До відбору змісту навчання: кількісне збагачення змістового компонента темами, пов'язаними з майбутньою професійною діяльністю, максимальне наближення теоретичної інформації до майбутньої педагогічної діяльності, встановлення взаємозв'язку між змістом дисципліни й вже набутим студентами досвідом під час вивчення попередніх тем, інших навчальних курсів, проходження практики тощо.

3. До відбору форм навчальної діяльності. Класична монологічна лекція, орієнтована на прямолінійну передачу інформації, не сприяє введенню студентів у професійний контекст; ефективними вважаємо проблемні лекції, лекції-дискусії, лекції-візуалізації, лекції-конференції, дуальні лекції (теоретик + практик), круглі столи тощо. Наближенню до майбутньої професійної діяльності на практичних заняттях сприяють такі форми роботи, як: ділові та рольові ігри, розв'язання проблемних ситуативних завдань, моделювання педагогічної ситуації тощо.

Самостійна навчальна робота студента відкриває широкі можливості для професійної адаптації. Тому тут важливого значення набувають види роботи, відібрані викладачем з орієнтацією на компетентнісну парадигму конкретної дисципліни. Ефективними та адекватними контекстному навчання видами самостійної роботи студентів з курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» вважаємо наступні: створення стилістично адаптованих текстів, робота з фаховими періодичними виданнями, створення й оформлення пакету документів, необхідних у певній професійній ситуації, редагування документів, підготовка інформаційних та творчих проектів тощо.

Науково-дослідна діяльність студентів з курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» має ознаки початкового рівня і може бути таких видів: пошук і аналіз наукових праць фахового спрямування, їх рецензування, тезове конспектування, складання плану, бібліографічне оформлення джерел, резюмування, написання наукової статті в співавторстві з науковим керівником тощо. Відповідність контекстній технології навчання цієї форми навчальної діяльності забезпечується підбором відповідної тематики для досліджень.

4. До відбору методів і засобів навчання. Незаперечним є той факт, що свідомому опануванню матеріалу найбільше сприяють активні методи навчання, практичні форми роботи, візуалізована інформація, самостійний пошук розв'язання проблеми шляхом виконання проектів, моделювання професійних ситуацій з акцентом на емоційне сприйняття через ігрові методи тощо. Відповідно в підборі засобів навчання домінують сучасні інформаційні технології (як стаціонарні, так і мобільні), ілюстративні матеріали, відповідно оснащені навчальні лабораторії.

5. До обрання способів оцінювання результатів навчання. Оскільки оцінювання є одним із найважливіших форм контролю та мотивації навчальної діяльності студентів, в умовах контекстного навчання воно набуває дещо видозмінених характеристик. Оцінюватися повинні не репродуктивні відповіді студента (усні чи письмові), а його активність, творчість, вміння практично застосувати отриману інформацію, самостійність і водночас вміння працювати в команді. Тільки за таких умов студенти отримують мотивацію до когнітивного розвитку, самовдосконалення, зникне потреба в списуванні чужих відповідей і копіюванні ідей. Однак тут виникають певні труднощі: 1) необхідна відповідна методична підготовка викладача до такої організації навчального процесу, що вимагає від нього значних часових затрат; 2) повинні бути окреслені чіткі критерії оцінювання контекстного навчання з метою уникнення суб'єктивізму; 3) якщо під час поточного контролю згадані моменти цілком реально зреалізувати, то підсумковий контроль (екзамен) повинен видозмінюватися комплексно, на рівні навчальних закладів, а не окремих навчальних дисциплін.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, контекстна технологія навчання виступає концептуальною основою реалізації компетентнісної парадигми в освіті. Застосування контекстної технології навчання в процесі викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» дасть можливість наблизити його зміст до проблем майбутньої педагогічної діяльності студентів, подолати суперечності між абстрактним знанням і реальною професійною ситуацією, між знанням та компетентнісною парадигмами навчання.

Перспективним для подальших наукових розвідок вважаємо окреслення основних принципів реалізації технології контекстного навчання в процесі викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бондар, В.І. (2000) *Теорія і технологія управління процесом навчання в школі*. Київ.
- Вєрбицький, А. А. (1991) *Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : метод. пособие*. М.: Высш. шк.
- Гура, О. (2008) *Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури (Автореф. дис. ... д-ра пед. наук)*. Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ.
- Желанова, В. В. (2013) *Контекстне навчання майбутнього вчителя початкових класів: теорія та технологія: монографія*. Луганськ : Вид-во «ЛНУ імені Тараса Шевченка».
- Кучерук, О. А. (2007) *Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: Навчальний посібник*. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка.
- Пасенко, І.М. (2018) Визначення концептуальних засад процесу застосування контекстного навчання у професійній підготовці майбутніх бакалаврів із правознавства. *Інноваційна педагогіка*, 8, С. 150-154.
- Пустовіт, Л.О. (укл) (2000) *Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних слів*. К.: Довіра.
- Johnson Elaine B. (2002) *Contextual Teaching and Learning*. Corwin Press, INC. A Sage Publications Company. Thousand Oaks, California.

REFERENCES

- Bondar, V.I (2000). *Teorija i tehnologija upravlinnia protsesom navchannia v shkoli*. Kyiv.
- Verbitskiy, A.A. *Aktivnoe obuchenie v vysshey shkole: kontekstnyy podhod : metod. posobie*. M.: Vyssh. shk.
- Hura, O. (2008) *Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia psykhologo-pedahohichnoi kompetentnosti vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu v umovakh (Extended abstract of Doctor's thesis)*. K. In-t vyshch. osvity APN Ukrainy.
- Zhelanova, V.V. (2013) *Kontekstne navchannia maibutnioho vchytelia pochatkovykh klasiv: teorija ta tekhnologija: monohrafija*. Luhansk : Vyd-vo «LNU imeni Tarasa Shevchenka».
- Kucheruk, O.A. (2007) *Perspektyvni tekhnolohii navchannia v shkilnomu kursu ukrainskoi movy: Navchalnyi posibnyk*. Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka.
- Pasenko, I.M. (2018) Vyznachennia kontseptualnykh zasad protsesu zastosuvannia kontekstnoho navchannia u profesijnij pidhotovtsi maibutnikh bakalavriv iz pravoznavstva. *Innovatsiina pedahohika*, 8, 150-154.
- Pustovit, L. O (Ed.) (2000) *Slovnnyk inshomovnykh sliv: 23000 sliv ta terminolohichnykh slovospoluchen*. K.: Dovira.
- Johnson Elaine B.(2002) *Contextual Teaching and Learning*. Corwin Press, INC. A Sage Publications Company. Thousand Oaks, California.

Статтю подано до редколегії 04.03.2019 р.
Рекомендовано до друку 25.03.2019 р.